1877. MĂRTURII CONTEMPORANE

D. IVĂNESCU

Arhivele statului din Iaşi păstrează în tezaurul documentar, alături de alte nenumărate valori de interes istoric, şi acele mărturii ce vorbesc de lupta poporului român pentru obţinerea independenţei naţionale. Telegrame, scrisori, memorii, rapoarte ale oficialităţilor vremii, fotografii, etc., toate acestea la un loc, formează o imagine cît de cît revelatoare asupra sacrificiilor pe care întreaga naţiune le-a făcut în anii 1877—1878.

În fondul arhivistic al Primăriei municipiului Iaşi se află mai multe dosare al căror conţinut se referă la rechiziţiile necesare armatei române, la listele de subscripţii făcute în folosul soldaţilor români răniţi, măsurile luate pentru încartiruirea armatei ruse, eforturile depuse de locuitorii judeţului Iaşi pentru a trimite armatei române, printre altele, 20.000 ocale de pîine, o ambulanţă pentru cîmpul de luptă şi una pentru spitalul de la Turnu Măgurele, ca şi deschiderea unui spital pentru răniţii de război, care funcţiona la Iaşi şi multe altele[1].

Un număr de ordine telegrafice semnate de Mihail Kogălniceanu în calitate de ministru de externe, aflate în colecţia de „Documente" a Arhivelor ieşene, evidenţiază unele momente importante din timpul conflictului armat româno-ruso-turc; bombardarea Calafatului de către turci[2], ruperea relaţiilor cu Poarta[3], căderea Plevnei[4] etc. La aflarea acestui din urmă eveniment capturarea lui Osman Paşa şi victoria de la Plevna, într-un raport al Primăriei municipiului Iaşi se afirma că vestea „a străbătut ca un fulger în toate unghiurile ţării, a făcut să tresalte bătrînul municipiu al Iaşului"[5]. Aşa după cum era de aşteptat, Iaşul a ştiut să-i întîmpine pe cei care, pe cîmpul de luptă, au reuşit, împotriva unei armate bine instruită şi echipată, să obţină victorii răsunătoare. O publicaţie a Primăriei municipiului Iaşi anunţa sosirea în localitate, la 1 ianuarie 1878, a Regimentului 13 Dorobanţi „compus — se spune — în mare parte din fii şi fraţii cetăţenilor acestui vechi şi ilustru municipiu, asupra căruia acest valoros regiment a aruncat o nouă rază de glorie"[6]. Dealtfel, cuvinte deosebit de elogioase pentru actele de eroism săvîrşite de fiii Iaşului, aflaţi în Regimentul 13 Dorobanţi, avusese şi Mihail Kogălniceanu care, în telegrama trimisă prefectului Iaşilor cu ocazia luării Griviţei şi reprodusă în nr. 94 din 31 august 1877 al „Curierului de Iaşi", afirma: „Întîiul regiment care a dat piept inamicului şi a cărui drapel a fost întîiul drapel al armatei române care a primit botezul de sînge este al 13-lea regiment de dorobanţi, compus din fiii ieşenilor. Acest drapel este astăzi decorat cu marele cordon al Stelei Române. Ca mai totdeauna Iaşii şi astă dată a fost înainte mergător. Mîndru de a fi ieşean rogu-vă a felicita din parte-mi pe concetăţenii mei. 30 august 1877. Kogălniceanu".

Foarte mulţi ieşeni vor oferi bani pentru organizarea unui banchet cu ocazia sosirii în Iaşi a Regimentului, printre ei se aflau Petru Poni, Nicolae Gane, Alexandru Livaditti etc. De la cei care, din diverse motive, n-au putut participa la această sărbătoare a Iaşului, ne-au rămas însă mai multe scrisori. Vom cita doar două, aparţinînd maiorului Gîrleanu şi cunoscutului profesor Ştefan Micle. Primul spunea, în scrisoarea adresată organizaţiilor: *„Paginile istoriei*

---

1 Arh. St. Iaşi, fond Primăria municipiului Iaşi, dosar 101, 104, 107, 142/1877; *Ibidem*, fond Mitropolia Moldovei, dosar 54/1877.

2 *Ibidem*, colecţia „Documente", P. 796/4.

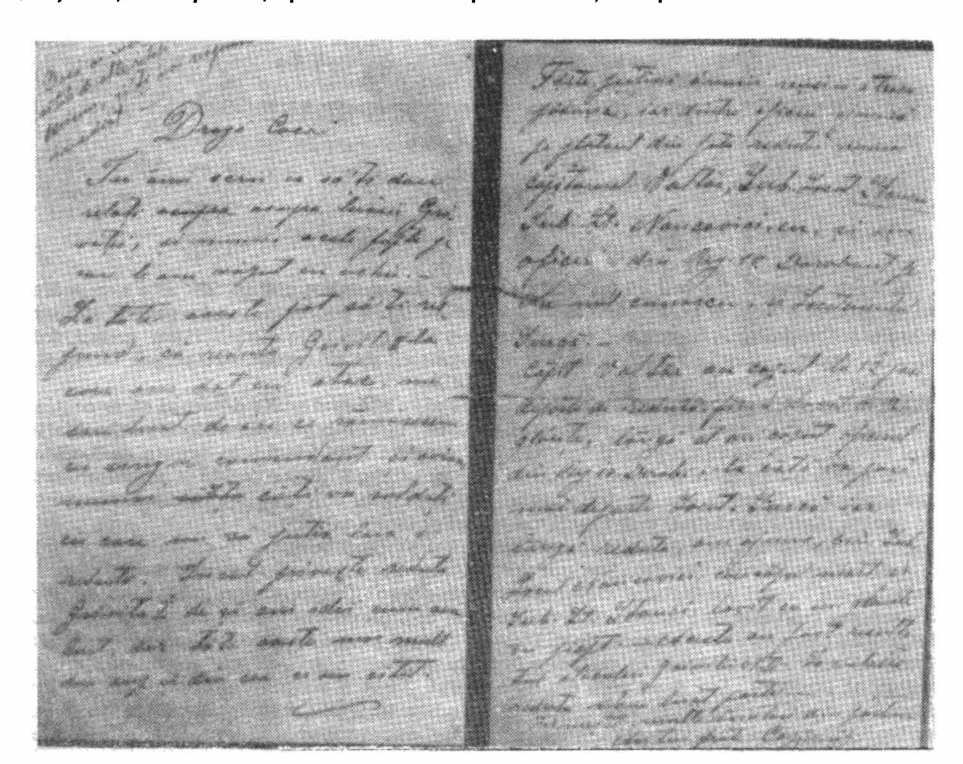
3 *Ibidem*, P. 796/6.

4 *Ibidem*, P. 796/8.

5 *Ibidem*, fond Primăria municipiului Iaşi, dosar 11/1877, f. 84.

6 *Ibidem*, colecţia „Documente", P. 796/9.

române sînt pline de fapte glorioase. Azi lumea întreagă trebuie să știe că orice picătură de sînge căzută pe cîmpul de luptă a întărit baza independenței române"[7] ; iar cel de al doilea saluta, citez, „*pe cei bravi, care și-au expus viața pentru a ne crea o patrie liberă și independentă*"[8].

Septembrie 1877. Scrisoarea căpitanului Cazimir Cugler către sora sa, Matilda Cugler Poni, privind atacul dat de trupele române asupra redutei Grivița II în 30 august 1877.

Dintre documentele inedite de o valoare deosebită pe care le reproducem este descrierea atacului dat de trupele române asupra redutei Grivița II. După insuccesele anterioare ale armatei ruse s-a fixat ca cea de a treia bătălie asupra Plevnei, la care participa și armata română, să aibă loc în ziua de 30 august 1877. Cucerirea Plevnei era obiectivul principal al trupelor româno-ruse pentru a realiza trecerea la sud de Balcani. Dar pentru aceasta trebuia mai întîi cucerită reduta Griviței, numită și „cheia Plevnei", după cum se vede din scrisoarea pe care o publicăm și care aparține unuia dintre participanții la aceste evenimente, căpitanul Cazimir Cugler.

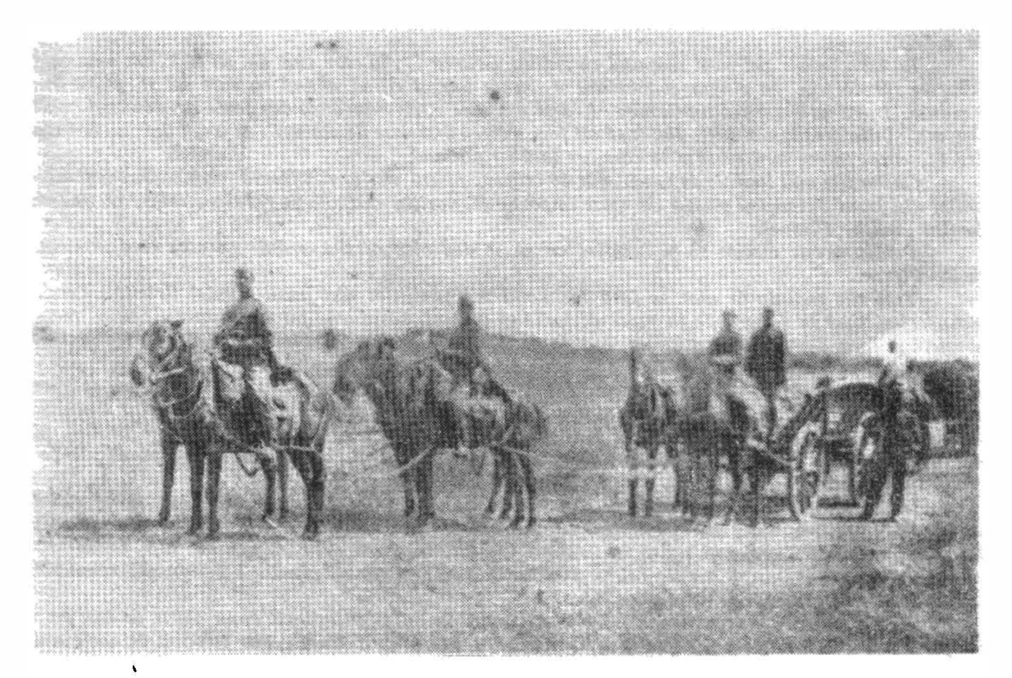
Căpitanul Cazimir Cugler, autorul scrisorii, este fratele poetei Matilda Cugler Poni și unul dintre participanții la războiul din 1877—1878. Scrisoarea este adresată poetei, probabil la începutul lunii septembrie 1877, înainte de a avea loc cel de al doilea atac al trupelor române asupra Griviței II. Scrisă într-un stil sobru, emoționant, ea este o oglindă fidelă a primului atac dat la 30 august 1877 de trupele române asupra acestei redute, în fața căreia au lăsat, în această Vale a Plîngerii, 2800 de morți și răniți. Aici au căzut eroi a căror nume sînt scrise cu majuscule în cartea istoriei naționale ; maiorul Șonțul, căpitanul Valter Mărăcineanu, locotenentul Șurcă și mulți alții.

---

[7] *Ibidem*, fond Primăria municipiului Iași, dosar 11/1877, f. 145.

[8] *Ibidem*, f. 149.

Cel de al doilea document este o scrisoare de mulțumire adresată soției maiorului Nicolae Holban din Regimentul 5 Dorobanți, Profira Holban, care a activat în cadrul spitalului „Elisabeta Doamna" din Galați, unde erau tratați răniții de război. Despre maiorul Nicolae Holban

„Parcul trenului". Pe fotografie mai sînt scrise următoarele cuvinte: „Amintire din resbelul pentru independență 1877—1878". Foto București, 1878.

el însuși participant la războiul de independență, se găsesc mai multe informații în colecția de „Documente" a Arhivelor ieșene[9]. Posesor a mai multor ordine și medalii, române și străine, primite drept recompensă „pentru curajul și devotamentul de care a dat dovadă în luptele de peste Dunăre"[10], îl vom întîlni și ca executant al unor misiuni diplomatice în străinătate în anii imediat următori războiului de independență. Soția sa, Profira Holban, a primit, de asemeni, unele însemne și distincții pentru îngrijirea acordată celor răniți[11].

Cel de al treilea document este un memoriu semnat de Gh. Calmuțchi și adresat Primăriei municipiului Iași în vederea schimbării unor denumiri de străzi cu nume de eroi din timpul războiului de independență. Semnatarul acestui memoriu s-a înscris voluntar în rîndurile Regimentului 5 de linie din Iași, a participat la război și a rămas cunoscut mai ales datorită celor două lucrări ale sale, *Episoade din Campania războiului 1877—1878*, Iași, 1927, 37, p. și *1877—1878. Eroii morți*, Iași, 1928, 104 p. Rîndurile scrise de Calmuțchi, pe care le publicăm mai jos, sînt interesante în afara faptului că aparțin unui participant la evenimente, dar mai ales pentru acele amănunte revelatoare despre eroii români ai războiului.

---

[9] Ibidem, colecția „Documente", P. 708/37—63.
[10] Ibidem, P. 708/54.
[11] Ibidem, P. 708/49, 66.

I

Dragă Coca,

Tu îmi scrii ca să-ţi dau relaţii asupra luării Griviţei, şi numai acele fapte pe care le-am văzut cu ochii.

La toate acestea pot să-ţi răspund că reduta Griviţa II, la care am dat eu atac, nu s-au luat deoarece rămăsesem eu singur comandant şi aveam numai cîţiva soldaţi cu care nu se putea lua o redută. În cît priveşte reduta Griviţa I, deşi am idee cum s-au luat, dar toate acestea mai mult din auz şi din ceea ce am citit. Pot însă aţi face o mică descriere de atacurile ce s-au dat la Griviţa nr. II, care era cea mai mare şi la care am luat eu parte.

Cîteva zile mai înainte de atacul din 30 august, Statul major rus făcu o recunoaştere a poziţiunilor din jurul Plevnei şi găsiră de mare importanţă poziţia ocupată de reduta Griviţa, ca una ce domina valea Plevnei.

Pentru aceste motive să şi hotărîră ca să se dea atac acestei redute pe care ei o numeau cheia Plevnei.

Trei zile înainte de atac se făcu recunoaşterea poziţiilor din jurul redutei Griviţa, aceste recunoaşteri însă se făcură de la mare distanţă şi numai din două puncte opuse. Întiia recunoaştere se făcu din dreptul poziţiilor ocupate de Divizia a 4 Română şi a doua din partea opusă, unde se afla Divizia a 3 Română.

Din aceste două puncte opuse se vedea reduta Griviţa înconjurată de un platou care se înclina foarte uşor dacă însă Statul major rus şi-ar fi ales un punct intermediar acestor două, şi s-ar fi apropiat mai mult de redută, ar fi văzut că sînt două redute, care se mascau una pe alta, şi că reduta Griviţa II avea în faţa sa o vale în care ori cîte trupe ai fi vîrît trebuiau să piară sub focurile încrucişate ale inamicului.

În fine în ziua de 30 august, pe la orele 12, deja trupele ce trebuiau să atace se aflau în poziţiile de unde trebuia să înceapă atacul. La ora 3 se dădu semnalul de atac, atunci două companii din Regimentul 10 Dorobanţi ieşiră în trăgători înainte, în urma acestora veneau alţi soldaţi cu scări şi gabioane, iar după aceştia venea coloana de asalt compusă din un batalion sub comanda căpitanului Valter Mărăcineanu.

Îndată ce am ajuns pe creasta dealului, turcii ne-au şi primit cu două obuze de tun care desigur au fost îndreptate mai dinainte. Aceste obuze pătrunseră chiar prin coloana de asalt sau mai bine zis prin batalionul lui Valter. Aceste obuze n-ar fi fost nimica dacă n-ar fi fost în faţa noastră de scoborît o vale sub focurile continue ale turcilor din redută, care în linie dreaptă nu erau mai mult de 400 m.

Soldaţii, văzînd acest mormînt în faţa lor, nu mai voiră să asculte de comanda şefilor şi luară pasul alergător, scoborînd cu cea mai mare viteză valea. Ajunşi în vale văzură că nici aici nu erau adăpostiţi de focuri, prin urmare trebuiau să meargă înainte, căci stînd pe loc mai uşor poţi fi lovit.

De astă dată trebuiau să urce o pantă pe creştetul căreia se afla reduta Griviţa. Această pantă era mai mică ca cea pe care o scoborîsă, dar în schimb era acoperită de o pădure tînără şi impracticabilă, iar pomii erau legaţi unul de altul cu sîrme de telegraf, la diferite înălţimi, pentru a împiedica trecerea.

În această vale au căzut morţi maiorul Şonţu, căpitanul Panu, sublocotenent Horcia, sublocotenent Ulescu, pe care i-am văzut.

Văzînd aceasta soldaţii năvăliră asupra pădurii, care nu era mai largă de 20—25 metri, dar întîmpinară cele mai mari dificultăţi, trebuind să taie sîrmele şi îngrămădindu-se unul peste altul. În momentul cînd credeau că vor reuşi a trece prin pădure, a început o canonadă teribilă de la reduta Bucov, ale căror tunuri erau dirijate chiar asupra pădurii.

Aici, a fost cel mai mare măcel care şi-l poate închipui cineva. Obuzele cădeau în număr mare, răsturnau pomii, omorînd 10 pînă la 12 oameni fiecare obuz. Foarte puţini oameni reuşiră a trece pădurea, iar dintre ofiţeri ajunseră pe platoul din faţa redutei numai căpitanul Valter, sublocotenentul Stanciu, *sublocotenentul Nancovici, eu şi un ofiţer din Regimentul 10 Dorobanţi, pe care nu-l cunosc, şi locotenentul Şurcă.*

Căpitanul Valter a căzut la 12 paşi departe de redută, fiind lovit de două gloanţe, lîngă el a căzut ofiţerul din Regimentul 10 Dorobanţi, la cîţiva paşi mai departe locotenentul Şurcă, iar lîngă redută am ajuns cu sublocotenentul Nancovici, care căzu mort, şi sublocotenentul Stanciu, lovit de un glonte în piept.

Acesta a fost rezultatul atacului Griviţei II. La cealaltă redută n-am luat parte.

Primeşte multe sărutări din partea-mi
Al tău frate
Cazimir

Dacă ai necesitate de alte relaţii scrie-mi şi-ţi voi răspunde imediat

II

Arh. Şt. Iaşi, fond „Petru Poni", mapa Matilda Poni, nr. 1580. Original.

1878 în 15 mai

România
Spitalul Elisabeta Doamna
Caritatea gălăţeană
Nr. 226

Onorabilă doamnă,

În timpul cît a durat căutarea soldaţilor români răniţi în Spitalul „Elisabeta Doamna", înfiinţat la Galaţi, domnia voastră dîndu-vă osteneala cu îngrijirea şi consolarea lor ca la însăşi copii dumneavoastră, Comitetul pătruns de înaltele sentimente umane de care dumneavoastră aţi dat probă în această ocazîune, în numele său şi a acelor soldaţi ce şi-au găsit sănătatea în acest spital, vine a vă aduce viile sale mulţumiri pentru devotamentul şi zelul cu care aţi concurat la uşurarea suferinţei lor.

Binevoiţi, vă rog, onorabilă doamnă, a primi asigurarea prea osebitei mele consideraţii.

Preşedinte
Econom, I. Severin

Domniei Sale, doamnei P. Holban. Loco.

III

Arh. Şt. Iaşi, colecţia „Documente", P. 708/47. Original.

Iaşi, 1906 Ianuarie 11

Domnule Primar,

Din Garnizoana Iaşi, în timpul campaniei 1877—1878, cu războiul contra Turciei, s-a trimis pe cîmpul Bulgariei 5 regimente şi anume:

Regimentul 13 de Dorobanţi, Ştefan cel Mare astăzi, Regimentul 5 de linie, Regimentul 2 de Roşiori, Regimentul 7 Călăraşi, Regimentul 4 de Artilerie, Escadronul 2 de jandarmi şi Compania a 4 sanitară.

Pămîntul Bulgar a acoperit zeci de mii de oameni, din care şi Iaşul a avut mulţi fii, despre care astăzi nimic nu se mai aude.

Aceste trupe, la toate atacurile ce le-au dat, au avut un mare număr de ofiţeri morţi, şi în timp de 30 de ani nu şi-a adus nimenea aminte de aceşti bravi luptători care şi-au jertfit viaţa pentru independenţa ţării. Astăzi aceşti ofiţeri nu mai suflă, zac pe cîmp străin şi dacă Iaşul pentru moment nu e în stare a face altceva pentru dînşii, vin respectuos a vă propune, domniei voastre, domnule primar, ca măcar numele acestor bravi ofiţeri să fie pus pe străzile oraşului, pentru ca astfel să ne arătăm recunoştinţa datorată liberatorilor noştri. Înlocuindu-se, astfel, de exemplu, Strada de Sus cu denumirea Căpitan Romano Mihai, *din Regimentul 5 de linie, mort la 30 august.*

Strada Palatului, cu denumirea Căpitan Măcărescu I. Neculai, *fiu al Iaşului, din Regimentul 7 de linie, mort în ziua marelui asalt din 30 august.*

Strada Nicolina, cu denumirea Căpitan Panu N. Vasile *din Regimentul 8 de linie, mort la 30 august, în faţa Plevnei, fiul maiorului Vasile Panu, fost în Regimentul 5 de linie, de unde a ieşit la pensie.*

Strada Bulgară, cu denumirea Locotenent Ioan Bădulescu, *din Regimentul 5 de linie, mort la spitalul din Turnu Măgurele, în urma rănilor primite de la trei gloanţe.*

Strada Veche, cu denumirea Sublocotenent Justinian D. Handoca *din Regimentul 5 de linie, mort la 28 august în fața Plevnei.*

Strada de Jos, cu denumirea Sublocotenent Bodescu Gheorghe, *din Regimentul 5 de linie, mort la 30 august în fața Griviței.*

Strada Ţicăul de Sus, cu denumirea Sublocotenent Gheorghe Valentineanu, *fiu din județul Iași, stînd rănit pe cîmpul de luptă mai multe zile, în urma a trei gloanțe căpătate, i s-a scurs tot singele, nelăsînd bazbuzucii să ridice răniții, fiind furat noaptea de soldați și dus la ambulanță unde moare în ziua de 2 octombrie.*

Strada Zugravilor, cu denumirea Ioan Dimitrie Pastia, *fost caporal în Regimentul 5 de linie, în etate de 18 ani, intră ca voluntar în Regimentul 5 de linie, la începutul războiului, în compania 8; la atacul de la 27 august, cînd regimentul înainta spre Plevna, la o distanță cam la vreo 400 de metri departe de fort, vine un obuz spre a lua zilele tînărului caporal, rănindu-l de moarte. Acesta a fost cel întîi rănit care a stropit cu singele său pămîntul bulgăresc. Pe cînd ambulanța îl ducea la spital, măria sa Carol, trecînd cu Statul Major, întreabă cine este rănit. În dorința de a-l recompensa pentru vitejia cu care mergea în atac înaintea căprăriei sale, încurajînd pe soldați, măria sa a vroit a l decora. Atunci tînărul brav caporal, mulțumind măriei sale pentru atenția sa, răspunse că totul e în zadar; fiind grav rănit curînd va muri, fără nici un regret însă, e mulțumit că a contribuit și el la înfrîngerea turcilor. Măria sa, adinc impresionat de bravura tînărului caporal, auzind că a închis ochii pentru vecie, a dat ordin de a fi înmormîntat cu toate onorurile militare; și astăzi se poate găsi mormîntul lui separat, avînd o cruce la cap.*

Şoseaua Arcu, cu denumirea de Sublocotenent Gheorghe Ţintilă, *mort în urma rănilor primite la o recunoaștere făcută în fața marelui fort, în ziua de 30 august, primind trei gloanțe.*

Strada Primăriei, cu denumirea Maiorul Macri Dimitrie, *care a comandat bravul Regiment 13 Dorobanți la toate atacurile și care prin conducerea sa de brav comandant a putut însufleți ofițerii și trupa. Făcîndu-și datoria cu prisosință, glorificînd armata în fața reprezentanților străini ce erau atașați pe lîngă măria sa domnul, ca probă că jurnalele străine de pe atunci au adus laudă țării pentru curajul ce l-a avut bravul curcan în fața Griviței și a Plevnei, probă este și faimoasa telegramă a Împăratului, din 19 iulie 1877, către domnitorul Carol a României și care arăta astfel:*

„Vino în ajutorul nostru, treci Dunărea, unde, cum și cu ce condiții vei vroi, turcii ne prăpădescu, cauza creștinătății este în pericol, iscălit Împăratul Alexandru al II-lea".

Fiind că armata rusă dezorganizată și demoralizată cum era nu mai putea rezista, căci erau amenințați de a fi aruncați în Dunărea cu Împărat cu tot, atunci a recurs la ajutorul Domnitorului nostru. Şi atunci armata română a știut să reînvie vechea vitejie a domnilor Ştefan cel Mare și Mihai Viteazul, care au dat exemple în toate bătăliile contra dușmanului și care niciodată nu s-au lăsat să fie bătuți de nimenea, așa că descendenții lor cu fală și mindrie au știut să-și mențiє prestigiul față de puternicul lor aliat.

Iașul fiind un oraș, cu desăvîrșire cultural, de unde au pornit toate ideile mari, unde sint concentrați astăzi copii din toate unghiurile țării, pentru a li se insufleți dragostea de țară și venera patriotismul strămoșilor noștri, cred că este necesar ca numele bravilor ofițeri, ce am avut onoarea a vi-i expune mai sus, să fie citit întotdeauna de viitoarele generații spre a-și împrospăta memoria și a ști că în anul 1877—78, sub domnia lui Carol I de Hohenzolern, românul a îngenunchiat pe turc la picioarele sale.

Sper, domnule primar, că domnia voastră, veți binevoi a lua în considerație propunerea subsemnatului și a admite această idee.

Primiți, vă rog, domnule primar, asigurarea prea distinsei mele considerațiuni.

G. Calmuțchi

Arh. St. Iași, fond Primăria municipiului Iași, dosar 270/1906, f. 1—9. Original.